

Структурні зрушення в економіці Львівської області: тенденції, закономірності та пріоритети

Оцінено структурні зміни в економіці Львівської області за видами економічної діяльності та галузями промисловості. Виявлено основні тенденції структурних змін в економіці області і на цій основі надано практичні рекомендації щодо вибору пріоритетних видів економічної діяльності області.

Ключові слова: структурні зміни, структура економіки, структурні пропорції, економічна діяльність, економічний розвиток.

Постановка проблеми. Побудова конкурентоспроможної, інноваційно орієнтованої економічної системи в Україні потребує, насамперед, докорінних змін у її структурі. Нажаль, на сьогоднішній день структура економіки українських регіонів, в цілому є малоефективною, економічно та екологічно небезпечною, оскільки її основу становлять енерго- та матеріаломісткі виробництва із значним фізичним і моральним зносом основних фондів, що призводить до значних витрат ресурсів і, водночас, не задовольняє потреби у виробництві конкурентоспроможної продукції, товарів і послуг. Ще однією проблемою українських регіонів є те, що структура їх економіки сформована не за ринковим принципом, оскільки в ній переважає промисловість, яка в основному базується на сировинних галузях та сільське господарство, тоді як у високорозвинутих країнах світу левову частку займає сфера послуг. З огляду на це, питання формування оптимальної структури економіки регіону, яка б забезпечила високий рівень їх економічного розвитку та якості життя населення, є безумовно актуальне і своєчасне і вимагає першочергового вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми структурних змін і структурної динаміки є об'єктом уваги як зарубіжних так і вітчизняних вчених. Зокрема цим питанням присвячені дослідження: Д. Белла, Дж. Кейнса, А. Маршала, М. Фрідмена, Ф. Хайека і інших. Серед вітчизняних вчених які займаються дослідженням проблематики структурної трансформації економіки регіонів, впливу структурних чинників на економічний розвиток, регулювання процесів структурної перебудови як на національному, так і на регіональному рівнях слід відзначити праці Я. Б. Базилюка, С. О. Білої, З. С. Варналія, О. С. Власюка,

© О. М. Луцків, 2014.

А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, Я. А. Жаліла, І. В. Крючкової, С. В. Мочерного, Т. П. Шинкоренко та ін. Однак, не зважаючи на значну кількість публікацій присвячених даній проблематиці і надалі не вирішеними залишаються питання оптимізації структури економіки українських регіонів в контексті підвищення їх конкурентоспроможності.

Мета статті – дослідження особливостей існуючої структури економіки Львівської області і розробка практичних рекомендацій щодо напрямів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття «структура» означає не лише співвідношення різних елементів економічної системи, але й відношення і взаємозв'язки між цими елементами. Зміни у структурі одного виду економічної діяльності зумовлюють певні зміни у структурах інших видів, хоча зв'язок між змінами окремих структур економічної системи не є лінійним та прямо пропорційним. Це є свідченням того, що всі види структури економіки, незважаючи на їх певну самостійність та автономність є взаємопов'язаними. Далі більш детально розглянемо зміни у секторальній та галузевій структурі Львівської області. Для оцінки секторальних змін проаналізуємо тенденції зміни обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) за різними сферами економічної діяльності, капітальних інвестицій та чисельності працюючих.

Впродовж 2006-2013 рр. обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) Львівської області збільшився в 2,4 рази, а саме з 58324,2 млн. грн. до 138765,5 млн. грн. Позитивні тенденції, щодо зростання обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) спостерігаються майже за всіма видами економічної діяльності, окрім фінансової діяльності. Так, за цей період часу обсяг наданих фінансових послуг зменшився на 30%. Зафіксовано також і суттєве зменшення обсягів виробництва будівельних організацій (рис. 1). Така ситуація зумовлена в значній мірі, наслідками світової фінансової кризи, а також зменшенням попиту населення на придбання житла у зв'язку із знеціненням грошових коштів та недоступності кредитів [1-2].

У структурі реалізованої продукції (робіт, послуг) області у 2006 році найбільша частка, а саме 77% загального обсягу виготовленої продукції припадала на дві сфери економічної діяльності, а саме торгівлю (43%) та промисловість (35%). Інші сфери економічної діяльності області здійснили незначний вклад у обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг). Наприклад, на діяльність транспорту на зв'язку припадало 9,9% загального обсягу виготовленої продукції області, будівництво (6,42%) та операції з нерухомим майном (3,3%), сільське господарство (1,36%). Вклад інших

Рис. 1. Динаміка структурних змін за секторами економіки в абсолютних показниках у 2006-2013 рр.

сфер економічної діяльності, щодо реалізації продукції є менше 1%. Така тенденція є свідчення низького рівня диверсифікації економічного потенціалу області.

Впродовж 2007-2013 рр. ситуація не змінюється. Свідченням того є те, що в економіці області у розподілі реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності пріоритетними сферами, вага яких постійно зростає, і надалі залишаються торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів та промисловість, питома вага яких від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) сумарно становить 88%.

Третє місце у структурі реалізованої продукції у 2013 р. і надалі посідає діяльність транспорту і зв'язку, будівництва та операцій з нерухомими майном. Однак, його частка порівняно з 2006 р. зменшується з 9,89% до 8,71%. За цей період часу суттєво зменшилась і внесок будівництва в загальні обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) області, а саме з 6,42% до 2,37%. Спад виробництва в галузі зафіксовано починаючи з 2008 р. Це насамперед пов'язано з наслідками фінансово-економічної кризи та знеціненням грошей. Значне скорочення обсягів будівельних робіт також було спричинене і такими факторами, як погіршення умов фінансування підприємств галузі (скорочення обсягів кредитування та підвищення відсоткових ставок, встановлення більш жорстких умов

отримання кредитів) через кризу ліквідності на світових та українському фінансовому ринках, зменшення платоспроможного попиту як з боку корпоративного сектора (через зменшення обсягів прибутків підприємств та низьку доступність кредитів), так і з боку населення (через зменшення реальних доходів населення та обсягів іпотечного кредитування) тощо.

Незначною залишається частка виготовленої продукції сільського господарства. Однак, у 2013 р. вона дещо зростає і становить 2,52% проти 1,36% у 2006 р. Приріст виробництва було забезпечено за рахунок підвищення виробництва продукції як тваринницької, так і рослинницької галузі.

Негативною тенденцією є низький рівень розвитку сфери послуг у фінансовій діяльності (0,5% у 2006 р. та 0,15% у 2013 р.) яка забезпечує економічні трансакції і може бути добрим інструментом для проведення структурних змін. Слід зазначити, що фінансовий сектор є одним з найважливіших сфер економіки європейській країнах світу та набуває найбільшої ваги у структурі їх реалізованої продукції (робіт, послуг). Тому особливо увагу слід звернути на підтримки його розвитку. Слід відзначити, що пожвавлення економічних процесів в фінансовому секторі можливе лише за умови поліпшення бізнес-клімату й створення сприятливих умов для надходження інвестицій.

За період 2006-2013 рр. майже не зростає попит на продукцію, яка задовольняє більш високий рівень потреб, а саме: послуги освіти (0,06%) та послуги охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (з 0,69 до 0,72%), операції з нерухомим майном (з 3,35 до 4,08%), а також індивідуальні послуги, які зменшуються (з 0,62% до 0,37%). Слід зазначити, що активізація цих сфер економічної діяльності є можливою в умовах зростання економіки, активізації підприємницької діяльності та збільшення реальних доходів населення на, що і повинні бути спрямовані зусилля органів влади. Зміну секторальної структури економіки Львівської області у 2013 р. порівняно з 2006 р. подано на рис. 2 [1-2].

Обсяг капітальних інвестицій в економіку області за період 2006-2013 рр. збільшився у 2 рази, а саме з 5875,5 млн. грн. до 11695,8 млн. грн. Активізація інвестиційної діяльності відбувається майже за всіма видами економічної діяльності. Найбільший обсяг капітальних інвестицій впродовж 2006-2013 рр. році було спрямовано у розвиток промисловості. Так, на цю сферу економічної діяльності у 2006 році припадало 27,34% від загального обсягу капітальних інвестицій вкладених в економіку області. Слід відзначити, що впродовж 2006-2013 рр. спостерігаються коливні тенденції щодо розподілу капітальних інвестицій за сферами економічної

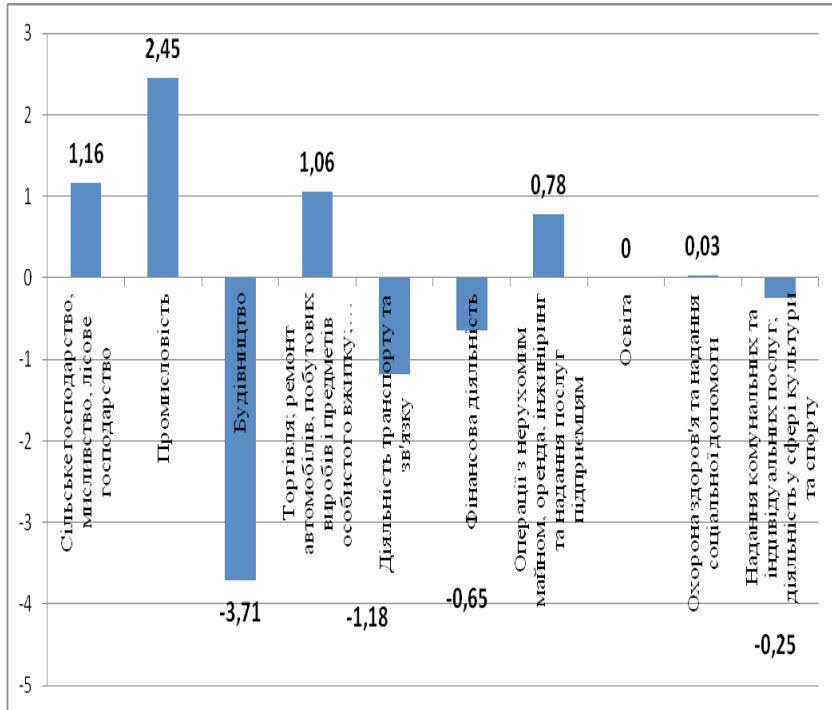

Рис. 2. Зміна секторальної структури економіки Львівської області у 2013 р. порівняно з 2006 р.

діяльності. Починаючи з 2011 р. тенденції дещо змінюються, а саме – перше місце за обсягами інвестицій займає сфера операцій з нерухомими майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (33,42%), друге – промисловість (19,97%). Найменший обсяг інвестицій впродовж аналізованого періоду часу направлено на розвиток комунальної сфери області [1-2].

Чисельність зайнятих за видами економічної діяльності впродовж 2006-2013 рр. збільшилась не суттєво, а саме лише на 3,6%. Поряд з тим за цей період часу суттєво зменшилась чисельність працюючих у промисловості, а також у сфері операцій з нерухомим майном, охороні здоров'я та комунальній сфері області. Це є свідчення нерозвиненості ринку праці, а саме не активної роботи щодо створення нових робочих місць. Найбільша частка зайнятого населення працює у сфері торгівлі, а саме 23,45%, а у 2006 рр. зростає до 22,05%. Разом з тим за цей період часу частка зайнятих

у промисловості зменшується з 16,9% до 14,1%. З огляду на низький рівень розвитку фінансової сфери області на неї припадає і найменша частка зайнятих. Їх частка за цей період часу становить в середньому 1,3% від загальної частки зайнятих в економіці області.

На сьогоднішній день неефективною є і структура промисловості області, оскільки вона не відповідає сучасним вимогам ефективно конкурентоздатної економіки і можливостям розвитку регіону. Свідченням того є висока частка сировинного сектора, та відсутність істотного зростання наукоємких і інноваційних видів економічної діяльності.

Аналізуючи тенденції розвитку промисловості області, слід відзначити, що обсяг реалізованої промислової продукції впродовж 2006-2013 рр. щорічно зростає, за винятком кризового 2009 р. Так впродовж аналізованого періоду часу обсяг реалізованої промислової продукції збільшився з 14368,7 млн. грн. до 37577,2 млн. грн., тобто у 2 рази. Збільшення обсягів виготовленої продукції зафіксовано у всіх галузях промисловості, за винятком виробництва коксу. Обсяг виробництва в цій галузі зменшився у 2013 р. порівняно з 2006 р. на 68%. Найбільший спад виробництва в даній галузі зафіксовано у 2012 році, а саме у 42 рази порівняно з попереднім роком. У цілому за підсумками 2013 року незначного спаду зазнала і галузь, орієнтована на виробництво продукції інноваційного та інвестиційного призначення, а саме: машинобудування (на 2,5%). Значний спад продукції даної галузі зафіксовано також і у 2010 р., а саме на 20,2% порівняно з попереднім, а також у 2009 р. (на 7%). Найбільшими темпами за цей період часу збільшується обсяг виробництва харчової продукції, а саме у 4,3 рази. Суттєво зросли обсяги виробництва продукції виробництва іншої неметалевої продукції (у 3,8 рази) та виробництва та розподілу електроенергії (у 3,6 рази) [2-3].

Домінуючою галуззю спеціалізації області є харчова промисловість. У 2013 р. на дану галузь припадало 31,55% загального обсягу реалізованої продукції (рис. 3). Темпи зростання обсягів виробництва в харчовій промисловості підтримуватимуться підвищенням реальних наявних доходів населення, збільшенням попиту на продукти харчування, процесами імпортозаміщення, а також позитивними тенденціями розвитку сільського господарства. За кількістю працівників цей вид діяльності посідає у промисловості області третє місце (після машинобудування і виробництва та розподілення електроенергії, газу та води). Так, у 2013 р. на підприємствах харчової промисловості працювало 14,7 тис. найманих працівників, або 12,7% від загальної чисельності у промисловості.

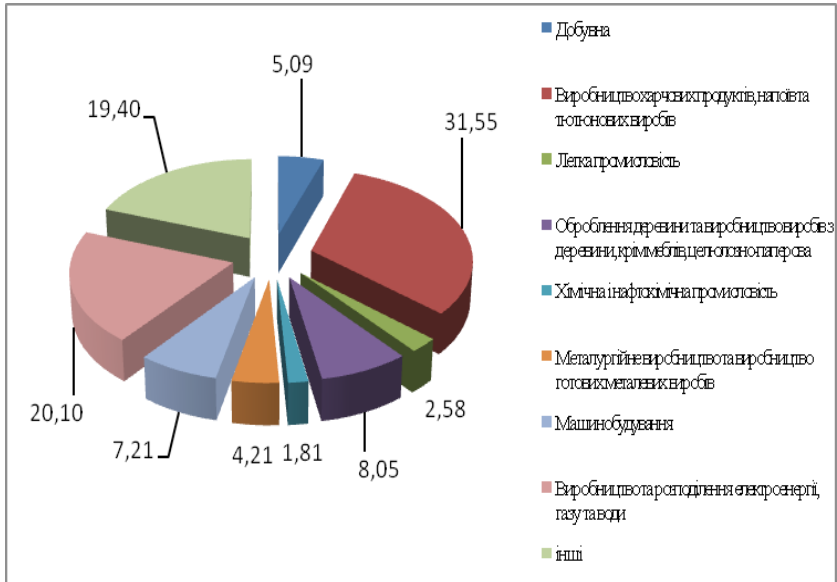

Рис. 3. Структура промисловості Львівської області у 2013 р.

Друге місце у структурі реалізованої продукції області посідає виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 20,1%. За період 2006-2013 рр. суттєво зменшується частка легкої промисловості (з 5,21% до 2,58%). Однак, не зважаючи на це і надалі значною залишається частка Львівської області в Україні з випуску окремих видів продукції галузі (в межах 15-52%): спіднього трикотажу, жіночих суконь, панчішно-шкарпеткових виробів, чоловічих костюмів, верхнього трикотажу, постільної білизни.

Негативною тенденцією розвитку економіки області є суттєве зменшення частки машинобудування, а саме з 14,28% у 2006 р. до 7,85% у 2013 рр., що є свідченням не інноваційного шляху розвитку економіки області та низької частки виготовлення нових технологій. На машинобудівних підприємствах у 2013 р. було задіяно 23,5 тис. найманих працівників, тобто кожний п'ятий працівник промисловості був зайнятий саме у цій галузі [2-3].

Стабільне соціально-економічне зростання в регіоні може бути досягнуто лише на інноваційній основі при активному використанні сучасних технологій та розробок. Лише в цьому випадку можна досягнути

якісних структурних змін та економічного зростання, ресурсозбереження, підвищення ефективності виробництва та випуску конкурентоспроможної на внутрішньому і світовому ринках продукції. Нажаль у Львівській області рівень інноваційної активності залишається і надалі досить низьким.

У 2006 р. інноваційною діяльністю займалися 62 підприємства, що становить 8,4% від загальної кількості промислових підприємств області. У наступні роки зафіксовано активізацію інноваційних процесів на промислових підприємствах області, однак вона є недостатньою для вирішення критичної ситуації щодо високого ступеня зношеності наявного технологічного обладнання яке використовують у своїй роботі промислові підприємства. Так, у 2013 році інноваційні заходи здійснювало вже 116 промислових підприємств Львівщини, що становить 16,6% від загальної кількості промислових підприємств області. За цим показником Львівська область серед інших регіонів України посіла 14 місце (у 2012 р. – 20). Позитивною тенденцією в інноваційній сфері є вищий рівень інноваційної активності підприємств області порівняно з середнім значенням цього показника по Україні [2; 4].

Обсяг реалізованої інноваційної продукції за період 2006-2013 рр. збільшився у 2 рази, а саме з 423592,2 тис. грн. до 849489,8 тис. грн. Основний обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2013 рр. припадає на харчову промисловість. Негативною тенденцією є суттєве скорочення обсягів виготовленої інноваційної продукції підприємствами машинобудування. Так, якщо у 2006 році на цю галузь припадало 46,15% реалізованої інноваційної продукції, то починаючи з 2010 році її частка суттєво скорочується і у 2013 році вже становила лише 1,26%. Слід зазначити також і той факт, що більшість реалізованої інноваційної продукції була новою тільки для підприємства (85,4% від її загального обсягу), а принципова нова продукція, тобто та, що була новою для ринку є незначною і займає лише 14,6% від загального обсягу інноваційної продукції.

Важливо роль в активізації економічної діяльності відіграють інвестиційні кошти, з огляду на критичний фінансовий стан більшості підприємств області та відповідно, неможливості їх вирішити поточні організаційні та технологічні питання без сторонньої фінансової допомоги. Обсяг прямих іноземних інвестицій за період 2006-2013 рр. збільшився у 2,4 рази, а саме з 284857,8 тис. дол. США до 676848,6 тис. дол. США. Лідерами інвестування економіки області є партнери з Польщі, Кіпру та Австрії. Однак, слід відзначити, що зростання обсягів надходження іноземних інвестицій у галузі промисловості є нестабільними, тобто інвестори вкладають кошти під певні конкретні проекти та будівництво

нових виробництв. Тому, в один рік іноземні інвестори пріоритет надають одним галузям промисловості, а в іншій – іншим. У 2012-2013 рр. найбільша кількість іноземних інвестицій була вкладення у виробництво електроенергії, газу та води, а саме 38,34% та 36,89% загального обсягу іноземних інвестицій. На другому місці машинобудування – 13,67%. Основними видами промисловості куди, найбільш стабільно спрямовується значна частка іноземних інвестицій є харчова промисловість та машинобудування. Найменш привабливою для іноземних інвесторів є виробництво коксу [1- 2].

Для запобігання вищенаведених проблем структурні зміни в області повинні відбутися в напрямку:

- підтримки розвитку галузей сфери послуг, що є дуже важливим показником для економіки регіону. Так, за оцінками міжнародних експертів, країна визнається постіндустріальною, якщо обсяг її валового продукту, виробленого в сфері послуг, перевищує 65 %, а в деяких країнах досягає навіть 80–85%. Така тенденція, нажаль, не є характерною для економіки нашої області. Тобто цей досвід має бути одним із її стратегічних структурних орієнтирів;
- стимулювання розвитку високотехнологічних галузям промислової які випускають продукцію з високою часткою ВДВ. Нажаль на сьогоднішній день така високотехнологічна галузь промисловості, як машинобудування значно скорочує обсяги виробництва. У 2006 році на цю галузь припадало 14,28% загального обсягу випущеної продукції промисловості, а у 2013 році скоротилась до 7,21%, а це у свою чергу є свідчення зниження частки виготовленої інноваційної продукції та технологій.

Подолати наявні структурні диспропорції на регіональному рівні можна лише за рахунок: самостійного визначення регіонами довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку, вибору засобів її реалізації; збільшення самостійності регіонів у формуванні й видатках бюджету регіону відповідно до компетенції органів регіонального управління; участі суб'єктів господарської діяльності в управлінні регіональним розвитком; активного залучення органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання до процесів управління і вирішення соціально-економічних проблем розвитку території. Регіональні органи влади повинні бути головними стратегами при виборі структурної політики регіону, їм має належати вирішальне слово при виборі конкретних економічних програм розвитку. Лише за таких умов можна досягнути структурної збалансованості економіки.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене слід зазначити, що у структурі економіки Львівської області і надалі зберігаються досить сильні диспропорції. Свідчить цього є висока частка промисловості яка базується в основному на сировинних галузях та недостатній рівень розвитку сфери послуг, особливо фінансових. Для подолання такої ситуації основну увагу органів регіональної влади слід звернути увагу на формування такої структури економіки, яка забезпечувала б необхідний рівень конкурентоспроможності території в умовах наростання впливу чинників глобалізації і міжрегіональної та міжгалузевої конкуренції.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік : стат. зб. / ГУС у Лівів. обл. – Львів, 2013. – Ч. I – 368 с.
2. За даними Головного управління статистики Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>
3. Промисловість Львівщини (за 2012 рік) : стат. зб. / ГУС у Лівів. обл. – Львів 2013. – 178 с.
4. Інноваційна діяльність у Львівській області (за 2012 рік) : стат. зб. / ГУС у Лівів. обл. – Львів, 2013. – 77 с.

Lutskiv O. M. Structural changes in the economy of the Lviv region: tendencies, regularities and priorities.

Structural changes are appraised in the economy of the Lviv area after the types of economic activity and industries of industry. It is discovered basis of tendency of structural changes in the economy of area and on this basis practical recommendations are given in relation to the choice of priority types of economic activity of area.

Keywords: structural changes, structure of economy, structural proportions, economic activity, economic development.

Луцкив Е. Н. Структурные сдвиги в экономике Львовской области: тенденции, закономерности и приоритеты.

Оценено структурные изменения в экономике Львовской области за видами экономической деятельности и отраслями промышленности. Выявлено основные тенденции структурных изменений в экономике области и на этой основе предоставлены практические рекомендации относительно выбора приоритетных видов экономической деятельности области.

Ключевые слова: структурные изменения, структура экономики, структурные пропорции, экономическая деятельность, экономическое развитие.